

Danilo Kiš

Μια ιστορία για τον αναρχικό Μπαντούρα και την πουτάνα Μαριέττα: Επικήδειες τιμές

Η ιστορία διαδραματίζεται το 1923 ή '24. Νομίζω στο Αμβούργο. Είναι η εποχή της οικονομικής κρίσης και των ραγδαίων υποτιμήσεων: ένας λιμενεργάτης βγάζει μεροκάματο δεκαεφτά δισεκατομμύρια μάρκα και οι καλές πόρνες για τις υπηρεσίες τους ζητάνε τα τριπλάσια. (Οι ναύτες στο λιμάνι του Αμβούργου τα «ψιλά» τους τα φυλάνε σε χάρτινες κούτες κάτω από τη μασχάλη.)

Σε ένα ροζ δωματιάκι της περιοχής του λιμανιού πέθανε ξαφνικά, από πνευμονία, μια πόρνη με το όνομα Μαριέττα. Ο Ουκρανός Μπαντούρα, ναύτης και επαναστάτης, ισχυριζόταν ότι «την έκαψε ο έρωτας». Του ήταν αδύνατο να συσχετίσει το *θεικό* της σώμα με κάτι τόσο κοινότοπο σαν την πνευμονία, που επιπλέον είναι «αστική ασθένεια». «Σαν να κήκε στην πυρά». Έλεγε. Μολονότι είχαν περάσει

σχεδόν πέντε χρόνια από το γεγονός, η φωνή του Μπαντούρα, ακόμα και τώρα, καθώς μιλούσε γι' αυτό, ακουγόταν βραχνή και έτρεμε, σαν να τον έπνιγε ο βήχας. Δεν έφταιγε μόνο το αλκοόλ, αν και, κακά τα ψέματα, ο Μπαντούρα εκείνο τον καιρό ήταν ήδη ερείπιο, διωγμένος από τους δικούς του, και θύμιζε ένα μεγάλο σκουριασμένο καράβι που σαπίζει, αραγμένο, στα ρηχά.

«Πίστεψέ με», μουγκρίζει ο Μπαντούρα, «καμιά πουτάνα σε όλο τον κόσμο δεν θρηνήθηκε πιο ειλικρινά... Καμιά δεν κηδεύτηκε με μεγαλύτερες τιμές».

Για την κηδεία της Μαριέττας ερημώθηκαν τα παρτέρια των δημοτικών θερμοκηπίων και λεηλατήθηκαν οι κήποι των εξοχικών επαύλεων, τα σκυλιά γάβγιζαν όλη τη νύχτα, οι μολοσσοί και τα λυκόσκυλα ούρλιαζαν, προσπαθώντας να σπάσουν τα περιλαίμια τους που θυμίζουν ακάνθινο στεφάνι. Οι χαλκάδες των βαριών αλυσίδων σύρονταν στα τεντωμένα ατσάλινα σύρματα, λες και χτυπούσαν οι αλυσίδες όλων των σκλάβων της ιστορίας, αλλά και κανείς δεν υποψιάστηκε, ούτε καν οι ταλαιπώροι γερο-κηπουροί, που τα πονεμένα κόκαλά τους έκρυβαν ένα ιστορικό αρρώστιας μακρύ σαν την ιστορία του προλεταριάτου, κανείς δεν υποψιάστηκε, λοιπόν, ότι εκείνη τη νύχτα είχε ξεσπάσει μια μικρή, ιδιαίτερη επανάσταση: οι ναυτικοί από το λιμάνι του Αμβούργου κατέλαβαν αιφνιδιαστικά τις ενορίες των πλουσίων και αυτά τα παιδιά των προλεταρίων από τη Χάβρη, τη Μασσαλία, την Αμβέρσα, κάτω από τα φτερά της νύχτας έσφαξαν τις γλαδιόλες, θερίζοντας σύρριζα τα κοτσάνια με κοφτερούς ναυτικούς σουγιάδες, και τσαλαπάτησαν με τις ξεχαρβαλωμένες αρβύλες τους όλη τη μικρότερη βλάστηση που δεν άξιζε μαχαίρι. Εκείνη τη νύχτα τα πάρκα και οι κήποι «καταπατήθηκαν βάρβαρα» και δεν γλίτωσε ούτε το Δημοτικό Άλσος, ούτε το Πάρκο του Δημαρχείου, «δύο βήματα από την αστυνομία». «Η βάρβαρη αυτή πράξη», έγραφαν οι εφημερίδες, «οφείλεται αναμφίβολα σε άτομα με αναρχικές τάσεις και αδίστακτους λαθρεμπόρους λουλουδιών».

Στο τάφο της Μαριέττας μεταφέρθηκαν ολόκληρες τριανταφυλλίες, άσπρες και κόκκινες, καθώς επίσης πευκόκλαδα με νωπές μαχαιριές, τουλίπες και χρυσάνθεμα, πυράκανθοι, γαλανές ορτανσίες, παρακμιακές ίριδες, αυτά τα έκφυλα λουλούδια της μπελ επόκ, υάκινθοι και πολύτιμες μαύρες τουλίπες, νυχτολούλουδα, νεκρικοί κέρνιοι κρίνοι, το άνθος της αγνότητας και της πρώτης Μετάληψης, μενεξεδένιες πασχαλιές που αποπνέουν σήψη, κακόμοιρες ορτανσίες και αποκρουστικές γλαδιόλες (αυτές ήταν οι περισσότερες), χλομές και ροζέ, άγιες, αγγελικές γλαδιόλες, φορτισμένες με όλο το μυστικισμό του ρόδου και του ξίφους, και όλα αυτά στον αστερισμό του σάπιου πλούτου, στον αστερισμό της ψυχρής πολυτέλειας των επαύλεων, γλαδιόλες θανάσιμα πληθωρικές, ποτισμένες με τον ιδρώτα των ταλαιπώρων γερο-κηπουρών, με τα σιντριβάνια των ποτιστηριών, με την τεχνητή βροχή των αρτεσιανών φρεάτων, ούτως ώστε να προστατεύεται απ τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες η νοσηρή άνθηση αυτών των στείρων λουλουδιών που δεν έχουν καμιά μυρωδιά, ούτε καν ψαρίλας, παρά την εκπληκτική τους μορφή με τις αρθρώσεις σαν δαγκάνες αστακού, παρά τις κέρινες καμπύλες των πετάλων και την απατηλή αιχμηρότητα των μπουμπουκιών- όλη αυτή η τερατώδης αφθονία δεν ήταν ικανή να

βγάλει το παραμικρό ίχνος ευωδιάς, ούτε καν όσο μια άγρια βιολέτα. Ως κορώνα σε αυτό το πολύχρωμο φυτικό πυροτέχνημα έστεκαν κλαδιά μανόλιας, λάφυρα από τον Βοτανικό Κήπο, φουντωτά κλαδιά με σαρκώδη φύλλα και σε κάθε κλαδί από ένα μεγάλο άσπρο λουλούδι, σαν τους μεταξωτούς φιόγκους στα μαλλιά των «κοριτσιών από σπίτι» που ο kamerad Μπαντούρα παρομοίαζε (υπερβάλλοντας, ως συνήθως) με τις πουτάνες του λιμανιού. Προς το παρόν άθικτα έμεναν τα νεκροταφεία, γιατί ο Μπαντούρα στην έκκληση του «σε όλους τους ναύτες, σε όλους τους λιμενεργάτες, σε όλους που την αγάπησαν», απαίτησε αποκλειστικά ζωντανό λουλούδι και, προφανώς υπό το κράτος κάποιας, θα λέγαμε, μυστικιστικής έμπνευσης, ρητά απαγόρευσε να βεβηλωθούν οι τάφοι. Πιστεύω ότι μπορώ να αναπαραστήσω, έστω κατά προσέγγιση, τη ροή των σκέψεων του: «Το θάνατο δεν μπορείς να τον ξεγελάσεις· Το λουλούδι έχει μια σαφή διαλεκτική πορεία και ένα βιολογικό κύκλο όπως και ο άνθρωπος: από την άνθηση μέχρι τη διάλυση· Οι προλετάριοι δικαιούνται τις ίδιες επικήδειες τιμές με τα αφεντικά· Οι πουτάνες είναι προϊόν ταξικών διακρίσεων· οι πουτάνες (άρα) αξίζουν τα ίδια λουλούδια με τις δεσποινίδες από σπίτι». Κ.ο.κ.

Η σιωπηλή πομπή με επικεφαλής τον Μπαντούρα, μόλις έφτασε στα εργατικά προάστια, ύψωσε αμέσως τις κόκκινες και τις μαύρες σημαίες, και αυτές ανοίχτηκαν στον αέρα, πλατάγισαν σαν κακός οϊωνός, το κόκκινο της φωτιάς και το μαύρο της νύχτας- σύμβολα με έντονες κοινωνικές αναφορές, παρόλο που τόσο θυμίζουν τη γλώσσα των λουλουδιών.

Στην άκρη του διαδρόμου που χώριζε τους τάφους των πλουσίων από τους τάφους των φτωχών, ο Μπαντούρα, τρεκλίζοντας ελαφρώς, σκαρφάλωσε σε μια εξέδρα από μαύρο μάρμαρο (ένας χάλκινος άγγελος κρατάει στεφάνι πάνω από την προ ετών εκλιπούσα νεαρή μακαρίτισσα) και μπροστά στο βουβό πλήθος από ξεσκουφωτους ναυτικούς και σοβατισμένες πόρνες εκφώνησε τον επικήδειο. Παρουσίασε τη ζωή της Μαριέττας σύντομα, σχηματικά: βασανισμένο παιδί προλεταρίων από μάνα πλύστρα και πατέρα ρεμάλι που τερμάτισε τη ζωή του ως μέθυσος χαμάλης στο λιμάνι της Μασσαλίας. Κι ενώ ο ναύτης και επαναστάτης Μπαντούρα, με κόπο στον λαιμό και ραγισμένη φωνή επιχειρούσε να εντάξει τον επικήδειο λόγο του, αυτό το θλιβερό απολογισμό μιας δυστυχημένης ζωής, στα πλαίσια της κοινωνικής αδικίας και της ταξικής πάλης, ξεστομίζοντας λόγια μίσους σαν να διάβαζε Μπακούνιν, δεν είναι δυνατόν να μην πρόβαλλαν μέσα του ζωντανές εικόνες αυτής της ζωής, σαν να ξεφύλλιζε παλιό άλμπουμ. (Και πιστεύω πως αυτές οι εικόνες πρέπει να συγχέονταν, ανεπαίσθητα, με αναμνήσεις από τα δικά του παιδικά χρόνια.) Το υπόγειο βυθισμένο σε ένα αρρωστημένο μισοσκόταδο, μέσα στη κάπνα τσιγάρων και την μπόχα του κρασιού και του γλυκάνισου· Οι ανυπόφορες σκηνές οικογενειακών καυγάδων, ξυλοδαρμοί, φωνές, κλάματα· Το κυνήγι των κοριών που σκάνε στη δάδα της αναμμένης εφημερίδας, καθώς η φλόγα γλείφει τους σομιέδες και τα κάγκελα στα σιδερένια κρεβάτια εκστρατείας, κατάμαυρα ήδη από την καπνιά· Το τελετουργικό ξεψείρισμα, τα βράδια, στο φως της αλλήθωρης λάμπας, όταν τα παιδιά σαν πίθηκοι σκύβουν το ένα πάνω στο άλλο, ψάχνουν στην κορυφή του κεφαλιού, στις ρίζες των ξανθών και μαύρων τσουλουφιών, και ανακαλύπτουν ολόκληρα τσαμπιά από κόνιδες· Τα πρησμένα από τις μπουγάδες χέρια ης μάνας, σαν βραστά μπαρμπούνια...

Το λόγο του πάνω από τον ανοιχτό τάφο διέκοπταν που και που με υστερικούς λυγμούς οι γερασμένες πουτάνες (οι οποίες πρέπει να αισθάνονται πιο οδυνηρά το εφήμερο της σάρκας και την απειλή της ανεπανόρθωτης φθοράς), καθώς και οι λιμενεργάτες που ξερόβηχαν και ρουθούνιζαν, ώστε να μην ξέρει ο Μπαντούρα αν αυτό ήταν πράγματι βήχας ή κάποιος σκληρός ναυτικός λυγμός, το αρσενικό υποκατάστατο του κλάματος, ίδιο ακριβώς με το ερζάτς αναστεναγμών και δακρύων που συνόδευε τα δικά του λόγια. (Άκουγε τη φωνή του σαν ξένη, αν από χαλασμένο φωνόγραφο, ενώ μέσα του ξεφύλλιζε αυτό το παλιό άλμπουμ, χρονολογικά, από την πρώτη συνάντηση με τη Μαριέττα.)

Τη πρωτοείδε ένα βράδυ του έτους 1919, στο λιμάνι του Αμβούργου, όπου μόλις είχε ξεμπαρκάρει από το *Φράνκεν*. Ήταν αργά το βράδυ, γκρίζος Νοέμβρης, και τα φανάρια του δρόμου τρεμόσβηναν στη καταχνιά. Την επομένη σε μια ταβέρνα του λιμανιού επρόκειτο να έρθει σε επαφή με το *Apparat* (ήταν καθορισμένα τα συνθηματικά) και μέχρι τότε να περάσει, απαρατήρητος, να μη διαφέρει σε τίποτα, στην εμφάνιση, την ομιλία, τη συμπεριφορά, από του εκατοντάδες, από τους χιλιάδες ναύτες που είχαν ξεμπαρκάρει εκείνη την ημέρα. Περιπατούσε

στο «Δρόμο με τις κούκλες» ανάμεσα σε μεθυσμένους ναυτικούς και νηφάλιους χαφιέδες που παρίσταναν τους μεθυσμένους ναυτικούς-, χαζεύοντας μέσα από τα χαμηλά παράθυρα τις διακριτικά φωτισμένες ροζ καμαρούλες. Οι λάμπες με τα κόκκινα αμπαζούρ φώτιζαν από το πλάι, όπως στους Φλαμανδούς ζωγράφους, τα πορτρέτα των Κυριών μέσα στη μενεξεδένια ατμόσφαιρα του σπιτικού τους, όπου το παραβάν, στολισμένο με παρακμιακές ίριδες, αυτό το λουλούδι της ακολασίας, καλύπτει τα μυστικά της ιδιωτικής ζωής (τα οποία ερεθίζουν, εφόσον κρύβονται, όπως ερεθίζουν οι πιέτες και τα ανοίγματα στα φουστάνια): πίσω από το παραβάν, ο σκληρός καναπές με το μπροκάρ κάλυμμα, σταθερός σαν μαούνα-βέβαια, ο Μπαντούρα γνώριζε την διαρρύθμιση του χώρου πολύ πριν συναντήσει την Μαριέττα!- και η αστραφτερή άσπρη λεκάνη από βερνικωμένη φαγιάντσα, και η λεπτή κανάτα με την υψηλά λαβή. Το ρόδινο φως της λάμπας αντανακλά στο γυαλισμένο ύφασμα του παραβάν, οι ίριδες σκουραίνουν, όπως και το κόκκινο μπροκάρ της καρέκλας στη μέση της βιτρίνας, εκεί που κάθεται η Κυρία. Είναι γυρισμένη λίγο προφίλ προς τον θεατή και στις πτυχές του φορέματος της θρυμματίζεται το πορφυρό φως της λάμπας. Έχει τις γάμπες σταυρωμένες και στα χέρια βαστάει πλεκτό. Οι βελόνες αστράφτουν πάνω από το εργόχειρο. Τα μακριά πυρόξανθα μαλλιά της πέφτουν πάνω στους ακάλυπτους ώμους, μέχρι το πλούσιο μισόγυμνο στήθος. Μια άλλη Κυρία, στη διπλανή βιτρίνα, έχει στα χέρια της βιβλίο, σαν μια νεοφώτιστη που διαβάζει Βίβλο. Κάτω από τα κόκκινα μαλλιά που της κρύβουν λίγο το πρόσωπο, τα καθρέφτισμα της λάμπας στα γυαλιά της. (Αν πλησιάσει πιο κοντά, ο θεατής μπορεί να διαβάσει με μεγάλα γράμματα τυπωμένο τον τίτλο: *Ο Κόμης Μοντεχρίστος*.) Με το σκούρο φουστάνι και το δαντελένιο γιακά, η φτηνή πουτάνα μοιάζει με φοιτήτρια της Χαϊδελβέργης... Και τότε είδε αυτήν, τη Μαριέττα. Καθόταν με τα πόδια σταυρωμένα, όπως και οι άλλες, λίγο στητή, με το τσιγάρο στο χέρι, με ένα ανοιχτόχρωμο σατέν φόρεμα. Κι όμως στην στάση της, στην εμφάνισή της, μέσα σ' αυτό το τρυφερό ρόδινο φως όπου ήταν βυθισμένη σαν σε ενυδρείο (Αιώνια Σειρήνα όλων των ναυτικών), υπήρχε κάτι που αμέσως ερέθισε τον Μπαντούρα. Και όταν βρέθηκε στο δωμάτιο της, όταν εκείνη τράβηξε τη βαριά κουρτίνα από πράσινο βελούδο και έβαλε το ζεστό της χέρι κάτω από το πουκάμισο του τότε κατάλαβε: Η Μαριέττα δεν έπαιζε άσχετους ρόλους: ούτε την Νοικοκυρά, ούτε τη Φοιτήτρια, ούτε τη Νεοφώτιστη- ήταν ή μόνη που δεν είχε ανάγκη όλη αυτή την περίτεχνη και στημένη χορογραφία. Αυτή ήταν μοναδική, ανεπανάληπτη. Αυτή ήταν πουτάνα του λιμανιού.

«Αγάπησε και βοήθησε ναύτες απ' όλα τα λιμάνια», ωρύεται ο Μπαντούρα σαν βρισκόταν σε διαδήλωση, «και δεν είχε καμιά προκατάληψη για το χρώμα του δέρματος, τη φυλή ή τη θρησκεία. Στα βυζιά της, μικρά αλλά όμορφα, όπως έλεγε και ο Ναπολέον Βοναπάρτης, ο αυτοκράτωρ του εγκλήματος, ακούμπησαν μαύρα και ιδρωμένα στήθη των ναυτικών από τη Νέα Υόρκη, τα άτριχα κορμιά των Μαλαισιανών, οι αρκουδίσιες παλάμες των λιμενεργατών του Αμβούργου και τα τατουάζ των μαουνιέρηδων της διώρυγας του Αλβέρτου. Στον κρινένιο της λαιμό αποτυπώθηκαν, σαν σφραγίδα της παγκόσμιας συμφιλίσωσης, ο σταυρός της Μάλτας, και ο Εσταυρωμένος, και το άστρο του Σολόμωντα, και η ρώσικη Παναγίτσα, και το δόντι του καρχαρία και η ρίζα του μανδραγόρα σε φυλακτό, ενώ μέσα από τα τρυφερά της μπούτια κύλησαν ποτάμια καφτού σπέρματος, για να χυθούν στο ζεστό της κόλπο, στο μητροπολιτικό λιμάνι όλων των ναυτικών στη εκβολή όλων των ποταμών...»

Ακούει ο Μπαντούρα τη φωνή του, απόμακρη και ψυχρή, και μέσα του έρχονται εικόνες από τη Ζωή της Μαριέττας, τώρα πλέον χωρίς σαφή χρονολογία λες και τις σελίδες του άλμπουμ τις ξεφύλλιζε κάποιος άνεμος στη τύχη, λες και όλα αυτά τα είχε τα είχε δει ο ίδιος ο Μπαντούρα, με τα μάτια του. (Η Μαριέττα, μετά την ερωτική τελετή, ξαπλωμένη δίπλα στους άνδρες που *στ' αλήθεια* αγαπούσε –κι αυτός ο επαναστάτης με την τρυφερή καρδιά ήταν ένας από αυτούς-, είχε την συνήθεια να μιλάει για τον εαυτό της σαν να εξομολογείται. Αναπολούσε το παρελθόν με μια παράξενη νοσταλγία, λες κι όλες αυτές οι ωμές ιστορίες, γεμάτες αηδιαστικές λεπτομέρειες, αυτές καθ' αυτές ήταν ασήμαντες και σημασία είχε μόνο το γεγονός ότι όλα αυτά έγιναν πριν πολλά χρόνια και ότι *τότε* αυτή ήταν νέα, *presque un enfant*, σχεδόν παιδούλα.) Βλέπει, λοιπόν, ο Μπαντούρα έναν αισχρό μικρόσωμο Έλληνα να την πιάνει από το χέρι μια αποκριάτικη βραδιά και αυτή να είναι χλωμή και λίγο ζαλισμένη από την μπίρα, που της είχε ρουφήξει τον αφρό, σαν παιδάκι. Τη βλέπει να ακολουθεί αυτόν τον Έλληνα με βηματάκια υπάκουου πεινασμένου ζώου, μέσα στα στενά της Μασσαλίας που βγάζουν στο

λιμάνι να ανεβαίνει ύστερα τη σκοτεινή σκάλα σε ένα σπίτι κοντά στις αποθήκες του λιμανιού, σέρνοντας το χέρι στη κουπαστή με το χοντρό караβόσκοινο μετά η σκέψη του παρακολουθεί, πάντα με την ίδια ακαθόριστη οργή, τα αποφασιστικά βήματα της προς μια πόρτα του τρίτου ορόφου. (Ο Έλληνας παραμένει στο βάθος της σκάλας για να της δώσει κουράγιο.) Στη συνέχεια το θέαμα μεταφέρεται στους δρόμους της Μασσαλίας, όπου η Μαριέττα, βαμμένη υπερβολικά, ακουμπάει όρθια στον πέτρινο τοίχο, λυγίζοντας το ένα πόδι σαν πληγωμένο πουλί...

«Kameraden, όλοι εμείς εδώ», συνεχίζει ο Μπαντούρα, «όλοι είμαστε μέλη μιας μεγάλης οικογένειας, εραστές, μνηστήρες, τι λέω: σύζυγοι της ίδιας γυναίκας, ιππότες της ίδιας κυρίας, αδέρφια που τους πότιζε η ίδια πηγή, που πίνανε ρούμι από το ίδιο μπουκάλι, που έκλαιγαν μεθυσμένοι στην ίδια αγκαλιά και ξέρναγαν στην ίδια λεκάνη, εκείνη πίσω από το πράσινο παραβάν...»

Μόλις σώπασε η ραγισμένη φωνή του Μπαντούρα, άρχισαν να πέφτουν στο φέρετρο οι πρώτοι σβώλοι χρώμα, που το έτριβαν τα σκληρά χέρια των εργατών της θάλασσας σαν να αλάτιζαν εντόσθια κάποιου μεγάλου ψαριού. Πάνω από τον ανοιχτό τάφο πλατάγιζε το μετάξι των κόκκινων και των μαύρων σημαίων, που τώρα δεν ήταν παρά μόνο πένθιμα λάβαρα. Ύστερα το χρώμα άρχιζε να σωριάζεται με τα φτυάρια, υπόκωφα να κρούει την κάσα, όπως ακούς όταν βάλεις το αυτί στην ξετρελαμένη καρδιά τη κοπέλας μετά το ερωτικό αγκάλιασμα. Τα λουλούδια τα έριχναν πρώτα ένα ένα, ύστερα σε μπουκέτα, ώσπου άρχισαν να πετάνε ολόκληρα δεμάτια, να τα δίνουν ο ένας στον άλλον, από χέρι σε χέρι, σαν να βρίσκονται στα χωράφια, σε κάποια συγκομιδή λουλουδιών, έτσι αδιάκοπα, από το παρεκκλήσι μέχρι αυτό το φτωχικό τετράγωνο του νεκροταφείου, όπου απλές ταφόπετρες και σάπιοι ξύλινοι σταυροί διαδέχονται τα γρανιτένια μνημεία και τις μπρούτζινες επιτάφιας πλάκες. Και κανείς δεν θα μάθει ποτέ τι ήταν αυτό που τους ώθησε, τι ένστικτο, τι μέθη, τι πόνος, τι ταξικό μίσος ή τζαμάικα ρουμ, και παραβίασαν τις εντολές του Μπαντούρα στη στιγμή ακολούθησε το θαύμα της επαναστατικής απειθαρχίας, η έκρηξη μιας ανεξήγητης εξέγερσης: οι ναύτες και οι σκύλες τους λιμανιού, αυτή η σκληρή φυλή, όρμησαν σύσσωμοι, λυσσαλέοι, μανιασμένοι, με δάκρυα στα μάτια και τρίζοντας τα δόντια, και άρχισαν να ξεπατώνουν τις γλαδιόλες των αφεντικών, να ματώνουν τα χέρια τους τραβώντας τα τριαντάφυλλα, να ξεριζώνουν τις τουλίπες μαζί με τους βολβούς, να κόβουν με τα δόντια τα γαρίφαλα, όλα αυτά να περνάνε από χέρι σε χέρι, από αγκαλιά σε αγκαλιά. Σε λίγο τα λουλούδια και η πρασινάδα έγιναν ολόκληρο βουνό, ένας βωμός από τουλίπες, ορτανσίες και τριαντάφυλλα, κρεματόριο από γλαδιόλες, ενώ ο σταυρός πάνω στο φρέσκο τάφο και ο ίδιος ο τάφος εξαφανίστηκαν κάτω από αυτή την τεράστια θημωνιά που σκορπούσε μια μυρωδιά σάπια σαν της μαραμμένης πασχαλιάς.

Όταν επενέβη η αστυνομία, τα πολυτελή τετράγωνα του νεκροταφείου ήταν ήδη θερισμένα, ρημαγμένα, «λες και ένα σύννεφο από ακρίδες πέρασε πάνω από τη σκοτεινή αυτή περιοχή», όπως γράφτηκε στον Τύπο. (Η *Rote Fahne* δημοσίευσε ένα ανυπόγραφο άρθρο όπου γινόταν λόγος για βιαιότητες της αστυνομίας που είχε συλλάβει και φυλακίσει καμιά εικοσαριά ναύτες.)

«Βγάλε το καπέλο», λέει ο Μπαντούρα στον συνομιλητή του. Ο Γιόχαν ή Γιαν Βαλτίν (έτσι τον έλεγαν νομίζω) μέσα σε ένα απροσδόκητο ξέσπασμα πόνου προσπαθεί να θυμηθεί το πρόσωπο της Μαριέττας. Θυμάται μόνο το λεπτό της σώμα και το βραχνό της γέλιο. Τότε για μια στιγμή μέσα στη μνήμη του ξυπνάει το χαμόγελο της. Η σκιά του προσώπου της, αλλά κι αυτό σε λίγο χάθηκε

«Πίστεψε με», λέει ο Μπαντούρα, «καμιά δεσποινίδα από σπίτι δεν θρηνήθηκε πιο ειλικρινά, Καμιά δεν κηδεύτηκε με μεγαλύτερες τιμές».